

Miről nem szól

VISSZHANG - XLIX. évfolyam 32. szám, 2005. augusztus 12.

Lakner Zoltán írása, és ez baj-e?

**A politológus,
amikor a "Mátrixhoz" közelít,
nem választhatja a "kék pirulát"!**

Olvasom az ÉS 30. számában Lakner Zoltán Királycsináló kívülállók című írását, és újra elfog az a ma már rendszeresen jelentkező rossz érzés, hogy valami nincs ezzel rendben!

De mi is az, ami nincs rendben? Talán igazságtalan is némileg éppen Lakner Zoltán kapcsán mindezt megfogalmazni, aki pedig az átlagnál általában mélyebbre próbál ásni, mégis, ő is képviseli azt az elemzői magatartást, amely nyomasztóan jellemzi a hazai közgondolkodást és annak óhatatlan befolyásolóit, a médiaelemzőket.

(Szimptóma) Ma Magyarországon uralkodik az a felfogás, hogy a politikában mindent lehet. Hogy a politikusnak, főleg, ha ellenzékben van, akkor nincs felelőssége. Hogy az elemzőnek az nem dolga, hogy a jelenségek számbavételén túlmenően a következtetések levonásában is segítse az állampolgárt. Mintha a politikatudományban vagy a szociológiában nem lennének olyan szakmai szabályok, amelyek köteleznének bizonyos összefüggések feltárására, az alkotmányos és történelmi értékekhez való viszonyításra, bizonyos magatartások logikus társadalmi hatásainak levezetésére. Mintha a politológusnak sem lenne felelőssége!

(Háttér) Véget ért az a korszak, amikor a tájékozódás alapvető forrását az áttekinthető és befogadható írott sajtó jelentette (amelyet legfeljebb egy-két híradó egészített ki), és amelyet szintén jellemzett a kódolt információk tömege, de a valóság még megkülönböztethető volt a rá vonatkozó kódolt üzenetektől. Mára a helyzet alapvetően megváltozott.

Ma már "tudományosan" többféle "valóságértelmezésről" beszélnek az elemzők.

Közhely, hogy a világ felgyorsulásával és összeszűkülésével együtt járó ellentmondásos helyzet következtében (információdömping az egyik oldalon - s szinte fordított arányú időcsökkenés a másik oldalon) felértékelődött az "információterelés" és a célközönség feletti befolyás jelentősége.

Egész iparágak jöttek létre, hogy ezt a leszűkített terepet a maguk számára meghódítsák, s ez alól a politika sem kivétel.

Az a képzet igen népszerű, hogy a politika ugyanolyan piac, mint a többi, s ha így van, akkor a marketing eszközei és módszerei úgy, ahogy vannak, kritika nélkül átültethetők.

Ha egy mosóporra vagy egy biztosítási szolgáltatásra elég három mondat, ugyan miért ne lenne elég egy pártra vagy egy politika bemutatására is?!

Az ún. "politikai termékek" (ilyennek minősülhet egy politikus nimbuszának építésére alkalmas hír éppen annyira, mint mondjuk egy másik politikus lejárataira alkalmas félresikerült mondat napirenden tartása, egy-egy jól kitalált szlogen vagy szókapcsolat) kiszorítják az "unalmas és gondolkodást igénylő" programokat, s az egyszerűsítési folyamatban el lehet jutni egészen odáig, hogy már nemcsak mondatokra, de szavakra is egyre kevésbé van szükség. Helyükbe lépnek a hangok: pl. a fütty, amely egyenesen azt üzeni, a másik félnek, hogy már a szavai is feleslegesek.

(Következtetések) Ebben a környezetben a médiaelemző szerepe felértékelődik, egyben igény támad arra, hogy a politikai piac aktív szereplőjévé tegyék. A szakma egyik része felvállaltan a "politikacsinálás" elemévé degradálódik, ideológiát is teremt működéséhez: a valóság többféle értelmezését hangsúlyozza, helyenként alternatív valóság "gyártásának" is teret engedve.

A megállapítás, miszerint itt "valóságértelmezési verseny" folyik, rendszeresen elhangzó "tudományos" nézetnek számít. Ami azt sugallja: a valóság az valami olyan, amiből több is lehet! Végül az "ügyesebb valóság" győz!

Na ez az a pont, ahol visszacsatlakoznék Lakner Zoltán írásához, annak tartalmához és a módhoz, ahogyan véleményét megfogalmazza.

(Levezetés) Kezdjük a tartalommal, annak elemzésével, amelynek során a következő megállapításokra bukkanhatunk azzal kapcsolatban, hogy miként folyik a verseny a szavazók 7-14 százalékát kitevő bizonytalanok megnyeréséért.

"Az 1998-as választás után a politikai oldalak közötti szembenállás nemcsak kiéleződött, de stabilizálódott is. Kialakultak az egymással szembenálló blokkok..." "A "majdnem kétpártrendszer" (...) mára sokak szemében az ellenségeskedés melegágyának látszik, s mint ilyen a politikától való elfordulás, a politikával, a pártokkal való elégedetlenség legfőbb forrása."

"...az a hangnem, amely a nagy pártok törzsszavazóinak harci kedvét hivatott fenntartani, valószínűleg nem vonzó, sőt inkább taszító a bizonytalanok számára. Hozzájuk máshogy kell beszélni, mint az elkötelezett hívekhez.

Ez különösen a Fidesz számára okoz nehézséget. A 2002-es választások nyomán több kutatás is arra jutott, hogy az MSZP jobban megfelelt a bizonytalanok politikai elvárásainak (...); a Fidesz messzebbre ment a jobboldali pólus felé, mint az MSZP a baloldalon."

(Mi az, amit nem írt le a szerző? Nem vonja le azt a következtetést, hogy a polarizálódásban vajon egyformán felelős-e a két pólus - noha a hivatkozott kutatások erre alapot adnának. Nem szól arról sem, hogy az ennek nyomán bekövetkezett elfordulás a politikától, mint folyamat, vajon pozitív-e egy modern polgári demokráciát mint célkitűzést tekintve? Hogy egy olyan politika, amely tudatosan az elfordulást eredményezi, az mennyire tekinthető felelősnek?)

Ehelyett egyszerűen megállapítja, hogy "...mindez rögtön magyarázatul szolgál a Fidesz kettős kommunikációjára." Hogy "Orbán Viktor efféle taktikázásához most kedvezőbbek a feltételek, mint 2002-ben voltak." Mert "...2006-ban viszont valószínűleg nem lesz senki a Fidesztől jobbra, aki komolyan vehető."

A szerző szerint "Miközben a Fidesz elnöke komolyan törekszik arra, hogy a bizonytalanok körében enyhítse versenyhátrányát, addig Gyurcsány Ferencnek egyelőre az egykori MSZP-s szavazók "kiolvasztásával" kell foglalkoznia..." ugyanebből a táborból.

Véleménye szerint a miniszterelnöki vita inkább szólt arról, hogy Gyurcsány az egykor MSZP-szavazó "hibernáltakat" lehelje életre, a szavazótáborhoz tartozókat pedig lelkesítse, és csak kevésbé üzent az "echte" bizonytalanoknak. Emellett a kompetenciáját kellett bizonyítania.

(Nem utal azonban Lakner arra, hogy az általa is vázolt ellenzéki kommunikációnak lényeges eleme, hogy minél szélesebb körben elterjessze a gazdasági helyzetre vonatkozó alternatív értelmezést, egy, a kormányváltást megalapozó válsághangulat elmélyítése érdekében, és hogy a vita kikényszerítése egy ezzel szemben alkalmazott eszköz volt. Fel sem veti, hogy vajon ez az eszköz jó választás volt-e, illetve hogy egyáltalán milyen eszköz lehet eredményes egy tudatosan inkoherens politikálási stílussal szemben?)

Az MSZP politikájának jellemzésekor kifejti, kutatások igazolják, hogy "...a bizonytalan szavazók többsége a jövedelmi helyzetet, iskolázottságot tekintve átlag alatti státusú.

Az előző választásokkor nagyobb reményt helyeztek az MSZP szociális kérdések iránti affinitásához."

"Az MSZP szociális elkötelezettségébe vetett hitet előbb jelentősen erősítette a "száz nap", majd a részben épp a "száz nap" miatt szükségessé váló költségvetési megszorítás ezt a hitet enyhén szólva mérsékelte."

"A "száz lépéshez" fűzött kormányzati remény az, hogy az MSZP-hez ismét "baloldali" társadalmpolitikai elvárásokat kapcsolnak majd a választók."

"A kormányfő ezzel párhuzamosan a hagyományos szociáldemokrata értékeket vegyíti a liberálisokkal, s miközben meggyőzi a baloldaliakat arról, hogy érdemes újra az MSZP-t választaniuk, egyúttal azt is kéri tőlük, hogy gondolkozzanak az eddigiektől eltérően a baloldaliságról. A többi választótól pedig szeretné: lássák be a kiadások és a bevételek összefüggéseit, ne higgyenek el minden, egymásnak ellentmondó ígéretet."

(Nem beszél arról, jellemző-e mindkét pólusra a kettős kommunikáció és az inkoherencia? Nem bocsátkozik annak a vizsgálatába sem, hogy a pólusokat megjelenítő pártok politikája mennyiben felel meg "egy kívánatosnak", ha az ország érdekeit tekintjük? Teszi ezt akkor, amikor egyéb megközelítésekben, például a gazdaság helyzetével avagy a nagy társadalmi rendszerek reformjával kapcsolatos elvárások megfogalmazásakor rendszeresen artikulált igény a politikával szemben, hogy ne a választási logikának megfelelően alakítsa programját!)

Mondandóm szempontjából igen érdekes, amit Lakner a vezetők hitelessége kapcsán ír:

"Az MSZP "szőlőügyben" keres fogást Orbánon, a Fidesz (legújabb) stratégiája ebben az ügyben minden korábbinál egyszerűbb: nem akarja saját igazát bizonyítani, megelégszik azzal, ha a pártot és elnökét megvádoló szavahihetőségét kétségbe vonja."

"Az MSZP talán nem látta át, hogy nem szimmetrikus ebben az ügyben a saját és a Fidesz pozíciója: a szocialistáknak bizonyítaniuk kell azt, ami Orbánnal kapcsolatban felmerült, a Fidesznek viszont elegendő tagadni és kétségbe vonni az őt támadók hitelességét."

(Vagyis már ő is mint elemző azonos súlyú, azonos szintre egalizált esetekként kezeli a felhozott két magatartást: a volt miniszterelnök ügyét és az amiatt indult vizsgálatot, valamint a vizsgálóbizottság elnökének ügyét és az ellene indított lejáratozó kampányt. Nincs szó arról, hogy a "szőlőügy" valóban mindössze csak a választások előtti vegzatúrának tekinthető-e vagy ennél súlyosabb dologról van azért szó, illetve, amennyiben nálunk ezt mégsem így ítélik meg, annak milyen történelmi, szociológia okai lehetnek?)

Hogy mit vetett fel Lakner és mit nem, már ez is jellemző és átvisz a következő kérdéshez, a megközelítés módjához, amelyet egy szóval jellemezve neutrálisnak neveznék.

Neutrálisnak, amennyiben gondosan ügyel arra, hogy megállapításaiban még véletlenül se fejeződjék ki semmilyen értéktartalom. Mintha például a deklarált alkotmányos alapelvekhez, a polgári demokráciákban kiforrott elvárásokhoz való viszony vizsgálata vagy az állásfoglalás az ilyen kérdésekben azonnal valamely politikai oldalhoz való csatlakozást jelentene, vagy ekként, annak lenne értelmezhető.

Azért használok feltételes módot, mert szerintem nincs így! Pontosabban, ha ilyen vád megfogalmazódik is, ez nem megalapozott. Az elemzőnek éppenséggel a szakmai standardokhoz, értékekhez és elvekhez kellene igazítania a véleményét ahhoz, hogy valóban megőrizhesse függetlenségét a politikai oldalakhoz képest.

Aszimmetria sokkal inkább abból adódik, ha a politikai életben kialakult egyensúly-eltolódást - amelyet valamely politikai oldalnak a demokratikus standardoktól való erőteljesebb eltávolodása idézett elő - az elemzők a semlegesség kényszeres igazolásaként, egy elveket és értékeket mellőző, ezért a valóságot torzító neutrális megközelítéssel egyensúlyoznak ki.

Ez az attitűd káros, mert rombolja természetes arányérzékünket, a képességet, hogy érzékeljük a különbséget a lényeg és a lényegtelen, a jellemző és a mellékes, illetve ennek következtében a valóságos és a hamis, a valóság és a látszat között!

Lánczos Vera